

Далиборка Вукасовић
Гимназија „Петро Кузмјак“
Руски Крстур
vukasovicdaliborka@gmail.com
DOI: 10.18485/rit.2022.20.38.7

УДК: 121

Оригинални научни рад
Датум пријема: 1.7.2022.

ИНДИВИДУАЛИТЕТ И КОЛЕКТИВИТЕТ У ПЛАТОНОВОМ МИТУ „О ПЕЋИНИ“

Резиме

Разина бивања у ономе што јесте сам човек бива прекознаја и саљедана кроз призму друго и другачије. Друго и у референци поимања сажима себе у односу на друго и свети и јесте позив на знају сајствене позиције у оквиру дајности. Човек као биће јесте дај да актуализује самога себе у реалности свети иде се одирава његово постојање. Нужности бивања јесте знаја по којој човек јесте човек и његов свети јесте свети као и он сам уколико је знај. Сама знаја јесте хоризонт бивања иде се друго открива, уознаје, схваја, прихвата у себи самом и постојаје део бивања у сварности свети. Човек бива и постојаје човек кроз релацију индивидуалности и колективности.

Кључне речи: *Платон, мит, пећина, знаја, постојање, однос, индивидуалности, колективности...*

Метафизику спознаје људског постојања Платон излаже у миту „о пећини“, који позиционира и диференцира две реалности битисања. Метафора људског постојања јесте пећина где људи живе од свог рођења, чија су бедра и вратови оковани ланцима. „Тако да се не могу маћи с места, а гледају само напред, јер због окова не могу окретати главе. Светлост им, међутим, долази од ватре која гори изнад њих и далеко изнад њихових леђа“ (Платон, 2002:206 стр).

Кроз поменути метафизичку драму мрака, сенки, илузија Платон нас уводи у пролегмону колективно несвесног стадијума бивања. Човек пећине јесте индивидуа, појединац огољен у незнању себе самог, лишеног спознаје реалности света других и другачијег. Хоризонт човека индивидуе јесте неминовност индивидуалитета који у себе сажима илузију знања, спознаје, свести о себи и другима. „Зар мислиш да они виде нешто друго осим својих сенки и сенки других људи, које светлост ватре баца на други зид пећине“ (Платон, 2020:206 стр.).

Човек сенка јесте индивидуа која је затворена у себе саму без спознаје о сопственој бити. Наиме, индивидуа је окована у своје сопство које није откривено истини спознаје постојања. Спознаја истине бића је *alétheia* или отвореност бића ка истини. На овом трагу грчке мисли која истину поима једино и искључиво као отвореност ка њој самој, сам акт спознаје је једино и могућ.

Стварност и биће јесу ентитети спознаје где истина обитава, човек сам по себи јесте носиоц истине свог постојања. Следећи Платонову мисао која бивствовање или стварност света диференцира на оно што је умно – *poeton* и на оно што је видљиво – *horaton*. Стварност видљивог и умног јесте нужност човековог бивања у разумевању и саморазумевању њега самог. Пут спознаје уједно јесте и пут постојања, бивања. Човек као индивидуа бива заробљен оковима видљивог бивања чија доминација јесте вера и имагинација. Грчко разумевање човека као бића јесте да је човек биће заједнице и да је заједница сама по себи тежиште људског живота а уједно и чини његов смисао. О сврси, значају заједништва Аристотел каже „да је свако заједништво сложено поради неког добра, бјелодано је да сва заједништва теже неком добру“ (Аристотел, 2003:1).

Бит заједнице јесте однос према другоме којем претходи однос према самоме себи, кроз заједништво човек реализује самог себе и своју сврху као делатно биће. Заједница јесте људска творевина која почива на слободи људске бити која се нужно и остварује у слободи. Слобода као таква јесте нужан услов битисања заједнице јер човек је по природи „друштвено биће“ (Ник. Етика, I, б 11). Онтолошка позиција човека као бића пећине који битише на видљивој разини свог постојања јесте лишеност слободе. Људи су презентни као атомизирана бића затворена у мраку илузија, сенки окованих врата и удова где не допире свест о спознаји слободе у онтолошком и физичком смислу. Пећина као метафора људског постојања јесте изостанак примарног људског односа човека као бића заједнице. Пут који води у заједницу за Платона је спознаја којој несумљиво претходи слобода. „А сада замисли – наставих ја – како би они поступили када би им стварно успело да се ослободе окова и излече од незнања. Могло би бити само ово: „када би неко од њих био принуђен да одједном устане, да окрене врат и да пође и да погледа према светлости“ (Платон, 2022 :27).

Појединац и заједница, индивидуалитет и колективитет јесу модуси људског бивања, где људско постаје људско. „Онај пак ко не може живети у

друштву, здруживати или му ништа не треба због самодостатности, тај и није никакав дио града, те је звер или бог“ (Аристотел, 2003 :5). Примарна важност људског бивања јесте однос индивидуалитета и колективитета на којем почива само постојање света који јесте творевина човека као бића који не само да га ствара већ га осмишљава и даје му смисао. Пратећи структуру мита у којој Платон реалитет видљивог, ефемерног, лажног приказује као доминантну разину постојања, однос појединачног и колективног јесте однос слободе која нужно прожима спознају.

„Па кад би, док су му очи још заслепљене и док још лутају овамо – онамо – а поново привикавање не би било кратко – опет пожелело да се са оним затвореницима такмичи у процени оних сенки, зар не би изазвао смех и зар му не би казали да је одласком горе покварио очи и да не вреди ни покушати да се горе доспе? А када би неко покушао да их ослободи и поведе горе, онда би га и убили, када би могли да га ухвате и да то учине“ (Платон, 2002:208). Рефлексија односа између индивидуалног и колективног, појединца и заједнице у миту о пећини јесте идеја слободе тј. спознаја о њој самој. Појединац као носиоц идеје о слободи бива исмејан и одбачен од стране других који јесу заточеници себе самих у немогућности разумевања себе и реалитета. Идеја заједнице јесте идеја спознаје истине и слободе јер у слободи се открива спознаја ко је сам човек као индивидуално и колективно биће.

У онтолошко епистемолошкој перспективи мита Платон нас суочава са два модуса бивања који иако различити чини стварност свега онога што бива. Бит видљивог, појавног реалитета јесу затвореници чије постојање јесте манифестација апсолутног чулног поимања света који се прихвата за истински реалитет свега што јесте. Окови на врату затвореника јесу чула која вежу за приземни свет варки, илузија, сенки за привид слободе и спознаје. Чулна перцепција јесте константа бивања која не докучује спознају идеја које јесу носиоци истинске спознаје стварности света. Примарна идеја јесте идеја Добра: „Идеју, доброга, треба да схватиш као нешто што предметима који се могу сазнати даје истину и што души која сазнаје даје способност сазнавања. Схвати је као узрок нашег знања и као узрок истине које сазнајемо умом“ (Платон, 2002 :201). Идеја добра представља стожер онтолошког и гносеолошког поимања човека и света. У ближем одређењу саме идеје добра Платон каже: „Тако и у стварима које се тичу сазнања, присуство добра не даје једино то да буду сазнате, него управо из њега самог происходи њихово бивство-

вање (to einaí) и њихова суштина (ousia) а само добро није суштина, него се по узвишености и моћи уздиже изнад ње“ (Платон, 2002:202).

Пећина као метафора људског постојања јесте синоним за видљиву, појавну, чулну реалност којој није и не може бити иманентна идеја Добра тј. истинске сазнате реалности у којој човек као појединац и биће заједнице бива. Иако заједно, становници пећине не поимају саму бит заједништва нити имају свест о истој. У духу хеленског поимања човека као бића заједнице, сама заједница не настаје „случајно“ већ је одраз људске бити која се примарно читује у говору човека као умног бића који себе потврђује у заједници са другима. „А када би могли да говоре, зар не би оно што виде морали сматрати за реалне ствари“? (Платон, 2002 :206). Човек пећине јесте биће затворено у себе само без спознаје о другима, заједништву. Логос који чини разину човековог бића као умног, говорног јесте примарно људско својство које осведочује да човек јесте човек у заједници са другима. Наративна структура мита искључује присуство богова, стварање света, примарну улогу Платон додељује човеку и његовом свету постојања, реалности. Присутан однос појединаца заточених од свог рођења, укалупљених у већ дате постојеће обрасце понашања бивају парадигма сликовитог представљања или нагађања. Ум заробљен опсенама не може досегнути до истинског постојања оличеног у идеји „Добра“ као моралног, онтолошког принципа разумевања стварности.

Пут преображаја од неслободе ка слободи дат у лику заробљеника који кида окове опсена, илузија и креће на пут спознаје, слободе јесте унутрашња борба ка задобијању познања спознате стварности у њему самоме и свету. Откривена истина јесте залог новог света, другачијег и новог којег жели открити, поделити са другима. Нужност бивања са другима у заједници дата је у приказу повратка „ослобођеног преображенг појединца“ који доноси, предаје идеју истине, слободе другим затвореницима који је у немогућности разумевања одбацују.

Епилог мита недвосмислено указује на схватање, тумачење онтолошких, психолошких, социјалних аспеката односа човека као појединца и заједнице, друштва. У Платоновој рефлексiji слобода спознаје је иманентна постојању, бивању у истини, што уједно јесте реализација човека као бића слободног да мисли истину свог постојања. Мислити, спознати себе могуће је једино кроз заједницу са другима. Динамика односа између појединца и заједнице јесте кулминација самога мита. Одбијајући пут знања, истине, слободе настаје конфликт као продукт перцепције у одабиру бивања две

реалности идеалне спознате и реалне чулне, видљиве, имагинарне. Супституцијом одабира илузија, опсена за истину, затвореници верују да познају истину света у себи и ван себе. Поменути конфликт перцепције у прихватању истине у разумевању себе, света у односу заједнице и појединца јесте нужност постојања појединца у заједници и заједнице у појединцу.

Према Платону знање одређује постојање, пећина као тама незнања у односу ка светлости знања јесу модалитети постојања који неминовно воде у дуализам појединаца унутар заједнице. Да човек одређује себе самога знањем и да се појединци међу собом разликују по напору који улажу у осмишљавање свог живота јесте доминантни став филозофије образовања Ортега и Гасета. Наиме, на трагу Платона, шпански филозоф Ортега и Гасет реконструира питање улоге знања тј. филозофије у самом животу појединца. „Човек масе“ и „човек елите“ јесу ентитети којим Ортега и Гасет поима да ти однос појединца и заједнице спрема разине знања. „Пред само једном особом можемо знати је ли реч о маси или није. Маса је сваки онај који не оцењује самога себе – у добру и злу – због посебних разлога, него се осећа `као и сви`, а ипак не осећа тескобу, него задовољство јер је исти као и други“ (Ортега и Гасет, 2013:62).

Човек масе је утонуо у једнообразност конформизма, једноличности постојања којем је страна дубље познање самога себе у осмишљавању властите егзистенције. Човека масе препознајемо у затвореницима пећине јер чине показатељ модуса постојања човека, појединца који није познао самога себе и као такав неослобођен незнања бива.

Насупрот човеку масе успоставља се други ентитет уобличен у човеку елите који поседује свест о себи самом и као свесно биће актуализује себе у интелектуалном, етичком смислу у слободи свог постојања. Знање рефлектује слободу као што и слобода рефлектује знање што јесте императив постојања човека у заједници или „бити са другима“. Повлачећи демаркациону линију између поменута два ентитета Ортега и Гасет истиче следеће: „да се припадници маса и елита разликују по напору који улажу у осмишљавање свог живота, бити припадник елите значи непрестано стављати пред себе захтеве и суочавати се с властитом ограниченошћу и недостатношћу“ (Крзнар, 2015:647).

Дистинкција између две детерминанте људског живот јесте ``напор`` као продукт свесне мисаоне активности која је плод слободне одлуке човека као бића да спознајући сам себе мења околности живота у односу на себе и заједницу. Ортегов човек елите и Платонов јунак који скида окове и постаје

свестан самога себе, других, света корачају ка спознаји, изградњи, стварању самих себе где је сусрет са напором нужност. И један и други филозоф припадајући различитим историјским епохама, на скоро идентичан начин оцртавају мисаони хоризонт односа појединца и заједнице. Њихово промишљање нас може довести до закључка да мислити о себи у оквиру заједнице није само потреба већ и нужност нашег људског постојања.

Закључак

Стварност спозната у слободи постојања јесте онтолошка поставка на којој Платон заснива разумевање човека у заједници полиса, одсуство слободе нужно лишава истинску спознају себе и других. Полис као држава осликава посвећеност појединца њој самој, предочен у појму ``калакатија`` што означава оно што је најузвишеније у људском животу, остварење лепоте и моралног савршенства унутар заједнице. Без других ми не би били ми јер односи чине референтни оквир заједничког бивања слободе и спознаје које омогућавају да „будемо са другима“.

Литература

- Платон. (2003) Држава, Београд: Београдски Издавачко – Графички Завод
- Аристотел. (2003) Политика, Загреб: Глобус.
- Аристотел. (1995) Никомахова, Сремски Карловци, Нови Сад: ИК Зорана Стојановића.
- Хајдергер, Мартин (1997), Увод у метафизику, Врњачка Бања: Едиос
- Кубурић, Зорица и сарадници (2001). Филозофија проблемски приступ, Нови Сад: Савез студената Филозофског факултета у Новом Саду.
- Хосе Ортега и Гасет (2013). Побуна маса, Градац: Алеф
- Крзнар, Томислав (2016). „Човек масе“ или о улози филозофије у образовању, Филозофска истраживања, год. Жиру, Анри (2013). О критичкој педагогији, Београд: Едука д.о.о.

Daliborka Vukasović

Primary and Secondary School „Petro Kuzmjak“

Ruski Krstur

vukasovicdaliborka@gmail.com

INDIVIDUALITY AND COLLECTIVITY IN PLATO'S MYTH „ON THE CAVE”

Summary

The level of being what the man himself is, is recognized and perceived through the prism of the other and the different. The otherness in the reference of comprehension summarizes itself in relation to others and the world, and is a call to know one's own position within the given. Man as a being is given to actualize himself in the reality of the world where his existence takes place. The necessity of being is the knowledge by which a man is a man and his world is a world as he himself if he is known. Cognition itself is the horizon of being where others discover, get to know, understand, accept in themselves and become a part of being, woven into the reality of the world. Man exists and becomes a man through the relation of individuality and collectivity.

Keywords: *Plato, myth, cave, cognition, existence, relationship, individuality, collectivity...*